

Some aspects of adaptation for stage as the effective factor, which produces influence on the development of spiritual-world outlook qualities of the individual have been considered. Methodological approaches to the aspects of interaction of the artistic and folk-authentic as educational effect on the man have been elucidated.

Key words: folk holidays, theatricalisation, education

УДК 78.071.1

ББК 74.266.7, 85.310.70.1

Дзвіна Гусар

МУЗИЧНО-ПЕДАГОГІЧНА ДІЯЛЬНІСТЬ В.О.КУФЛЮКА В КОНТЕКСТІ ДИСКУСІЇ ПРО ПРИРОДУ АБСОЛЮТНОГО СЛУХУ

У статті автор розглядає проблеми природи абсолютного слуху. Окрема увага приділяється методиці В. Куфлюка, спрямованій на розвиток абсолютного слуху в дітей.

Ключові слова: слух, абсолютний слух, педагогічні методи

Проблема пошуку ефективних методів розпізнавання задатків дитини та розвитку її здібностей – одна з ключових як у педагогічній науці взагалі, так і в галузі музичного виховання зокрема. Розв'язання проблеми успішного розвитку музичного слуху як складової музичних здібностей – актуальне завдання сучасної музичної педагогіки.

Методиці розвитку музичного слуху присвячені численні теоретичні та практичні дослідження. До числа найменш вивчених проявів музичного слуху належить абсолютний слух, тобто здатність, що проявляється в упізнаванні та відтворенні висоти окремих звуків без співвіднесення їх з іншими звуками, висота яких відома.

Серед дискусійних питань проблематики навколо абсолютного слуху – питання про психологічну природу абсолютного слуху, проблема відмежування від відносного слуху, генезу абсолютного слуху, питання про значення абсолютного слуху для музичної практики. Одним із аспектів дискусії про генезу абсолютного слуху, тобто вроджена ця здібність чи набута, є питання можливості розвитку абсолютного слуху через цілеспрямоване навчання.

Серед останніх наукових праць, присвячених цій темі, – дослідження швейцарця К. Андреса та німецької дослідниці Е.-М. Гайде. Відомій точці зору про те, що абсолютний слух пов'язаний із винятковим музичним обдаруванням, яке орієнтується на специфічні звукові характеристики, протистоїть думка, що здатність до запам'ятовування та відтворення абсолютної висоти звуку є рисою природною, властивою досить широкому загалу, тобто розви-

ток абсолютного слуху є можливим, так само, як і розвиток інших здібностей людини [4, с. 88–98], [6, с. 337–392]. Вважається, що процес ідентифікації висоти звуків подібний до процесу ідентифікації кольорів. Але якщо категорії для сприйняття кольорів доволі легко формуються в процесі навчальної гри в дитини 1,5–2-річного віку, то музика, музична грамота і, тим більше, категорія абсолютної висоти звуку – це той вид знань, який потребує більш спеціального навчання, ніж кольори, і дуже рідко може бути наданий батьками чи вихователями, тому що в повсякденній музичній практиці музикування опирається на відносний слух.

Серед описаних у науковій літературі навчальних експериментів із розвитку абсолютного слуху нам відомі приклади успішного формування абсолютного слуху шляхом навчання (С.Гребельник [1, с. 90–98], Н.Р.Танеда [7, с. 33–43]), однак подальша творча доля юних “абсолютників” невідома, тобто не було простежено, по-перше, чи збереглася у них здатність до ідентифікації абсолютної висоти звуків, по-друге, чи вплинула наявність абсолютного слуху на вибір фаху та на професійні успіхи в галузі музичного мистецтва.

Зважаючи на такий стан дослідженості проблеми, нам видається можливим зробити спробу розв’язати полеміку навколо питання про можливість вироблення стійкого абсолютного слуху шляхом навчання, проаналізувавши результати багаторічної музично-педагогічної діяльності Василя Олексійовича Куфлюка (1912–1999), талановитого педагога-музиканта в селі Видинів Снятинського району на Івано-Франківщині, який розробив цікаву методику вияву абсолютного слуху та успішно розвивав цю здібність у своїх учнів.

У своїй діяльності В.О.Куфлюк зумів поєднати кращі здобутки західноєвропейської університетської та консерваторської освіти із традиційно-народним підходом до виховання та навчання дитини, заснованим як на артистизмі та поетичності, так і на дотепності та практичності українця-селянина. Він створив унікальні методи, які дозволяли комплексно й дуже успішно розвивати здібності дитини в різних галузях знань і, зокрема, у галузі музики. Особливість здобутків Куфлюка ще й у тому, що він розробив методику розвитку абсолютного слуху, а це у світовій музично-педагогічній практиці – рідкісне, якщо не унікальне явище.

Життєвий шлях і діяльність Куфлюка є віддзеркаленням загальної тенденції свого часу. У першій половині ХХ століття багато культурних діячів Галичини, будучи вихідцями із небагатих, часто селянських родин, спромоглися здобути освіту у західноєвропейських вузах (С.Людкевич, В.Барвінський, Н.Нижанківський, З.Лисько, Р.Сімович, А.Рудницький, М.Колесса). Увібравши в себе кращі здобутки європейської науки й освіти, згодом на рідних теренах вони зробили вагомий внесок у розвиток національного мистецтва, музичної науки, педагогіки, незважаючи на доволі несприятливі соціальні та політичні передумови.

На життєвому шляху Василя Олексійовича Куфлюка так само відобразилися як позитивні, так і негативні впливи історичних подій двадцятого століття. За часів Польщі в 30-х роках він, селянський хлопець, зумів здобути освіту. Великою мірою самотужки заробляючи на навчання, він у 1931 році закінчив Коломийську гімназію, а в 1933 – екстерном Львівську вчительську семінарію. Однак, як і багато українців-вчителів того часу, не міг одержати вчительської посади в Галичині. Прагнучи дальшого здобуття знань, ледве зібравши кошти на дорогу, Куфлюк у 1934 році їде до Варшави здобувати на конкурсній основі посаду вихователя в сиротинці, що давало можливість паралельного навчання в університеті.

У дитячому будинку “Наш дім” доля звела його із видатним польським лікарем і педагогом Янушем Корчаком, засновником цілком нової на той час концепції виховання, що ґрунтувалася на повазі до особистості дитини, забезпеченні її прав. Корчак писав: “Прагнемо переконати оточуючих у тому, що діти уже є людьми, що трактувати їх слід як живих і вже людських істот. Карність прагнемо замінити порядком, мертву мораль – радісним прагненням до самовдосконалення й самозмагання” [5, с. 190]. Пристрасно захоплений педагогікою, Корчак був для молодих прикладом невтомності й пошуку у своїй професії, відданої любові до дітей. Як педагог, В.О.Куфлюк сформувався, працюючи з дітьми-сиротами, що рано пізнали жорстокість і несправедливість життя. Школу вихователя він проходив у екстремальних умовах. Наприклад, з його розповідей відомий випадок, коли ображений чи переляканий кимось хлопчик видерся на високу сосну і не міг уже спуститися вниз. І тільки прохання В.О.Куфлюка зірвати й принести дітям шишку для занять допомогло дитині побороти страх і успішно злізти. В.Куфлюк також працював творчо як педагог-музикант; разом із композитором Майзнером організовував музичні вечори в “Нашому домі”, друкував статті в журналі “Śpiew u szkole” №3 “Ані від C-dur, ані від G-dur” та №4–5 за 1938/1939 рік, “Прилад до креслення нотного стану”, присвячені проблемам музичного виховання.

Праця в дитячому будинку давала дах над головою й невелике утримання, і В.Куфлюк мав змогу одночасно навчатися у Варшавській консерваторії (клас скрипки) та у Варшавському університеті на природничо-математичному факультеті.

У 1939 році Куфлюк під час літньої відпустки перебував у рідному селі Видинові тодішнього Станіславського повіту. Початок війни круто повернув долю молодого педагога-музиканта. Через війну він більше не зміг повернутися до Варшави. Працював учителем у Видинівській школі, організував музичний гурток, ансамбль троїстих музик. У 1944–1945 роках був мобілізований до радянської армії (писар, зв’язківець), воював у армії

під командуванням генерала Черняхівського, у 1945 році у Прибалтиці дістав важке поранення. Після війни працював завучем, директором, а потім – вчителем Видинівської восьмирічної школи.

В.О.Куфлюк – педагог, який, як і Я.Корчак, присвятив своє життя дітям, школі. Не створивши власної сім'ї, він усі сили віддавав справі виховання та навчання дітей своїх односельчан. “Їх було багато – веселих і серйозних, допитливих і пустотливих, ширих і замкнутих, і все ж по-своєму дитячих сердець. І до кожного з них була тільки одна стежка. Василь Олексійович шукав ці стежки вперто, шукав їх кожної хвилини. Довгими зимовими вечорами світилося в сплячому селі самотнім вогником вікно його хати” [3, с.4]. Куфлюк згуртовував навколо себе знедолених війною дітей, що залишилися без надійної опіки, був для них і вчителем, і вихователем-батьком. Як розповідають його колишні учні, Василь Олексійович мав дивовижний дар до налагодження довірливих, ширих стосунків із дітьми, умів знайти потрібний “ключик” до серця найзапеклішого розбишаки, викликав у дітей інтерес до навчання нетрадиційними, наближеними до дитячого життя прикладами й порівняннями, підтримував серед учнів дух ініціативи та змагання.

У школі В.О.Куфлюкові вдалося проявити і свій талент організатора, і застосувати набутий у дитячому будинку досвід педагога-вихователя, і, опираючись на здобуту в консерваторії та університеті освіту, розвинути свої ідеї вчителя-новатора. Як згадують колишні учні Видинівської, тоді семирічної, школи, вона в ті повоєнні роки стала не тільки установою для здобування початкових знань, а була осередком освіти й культури в селі, зразком порядку й організованості, прикладом господарювання. В.О.Куфлюк розгорнув цілу систему навчально-виховних і культурних заходів, які заохочували учня не тільки добре вчитися, а й бути активним і корисним членом шкільного колективу. У 50-х роках він “став одним із перших ініціаторів створення пришкольніх ділянок” [2, с. 10]. Школярі вирощували цибулю, годували кролів, шовкопрядів; для кожного Василь Олексійович знаходив “приманку” – заохочення – то похвалою, то катанням на рідкісному в ті часи велосипеді чи лижах, то можливістю пограти на новому інструменті, а то і поїздкою за власні кошти вчителя (батьки-колгоспники не могли дати потрібні гроші) на зліт юних натуралістів. “Учні завзято працювали, бо мали мету” [2, с. 10] – за виручені гроші купували музичні інструменти. “Того дня виголоджені, виснажені війною діти навперебій тяглися рученятами не до хліба, а до клавішів, щоб почути чистий, мов перламутр, прозорий звук” [2, с. 10]. Поступово в школі з’явилися ще інструменти: мандоліни, скрипки, цимбали, баяни. До кінця 60-х років у школі було вже 5 фортепіано. В.Куфлюк керував у сільському клубі молодіжним ансамблем, навчав грі на інструментах дітей, організовував ансамблі, оркестри. У 50-х роках у Видиніві була

організована музична студія, де більшість занять проводив сам Куфлюк: навчав дітей теорії музики та сольфеджіо. До 1961 року початкову музичну освіту в студії здобули 35 учнів [3, с.4].

У 1963 році в розквіті сил, сповнений нових ідей і задумів, Василь Олексійович під тиском політичної кон'юнктури (не вступив у комуністичну партію) змушений був залишити посаду директора школи. Він зосередив свої зусилля на викладанні – викладав у школі музику й математику. З обох цих предметів його учні виявляли неабиякі знання. Як згадують вони самі, Куфлюк сам вигадував для занять цікаві задачі, умів на "сірниках" розкрити суть абстрактних понять із математики та геометрії, просто й зрозуміло пояснити логіку предмета. Його пояснення зацікавлювали дітей образністю, багатством порівнянь, доступністю й наглядністю близьких до дитячого життя прикладів. Біля трьох десятків випускників маленької восьмирічної школи тих років здобули вищу технічну освіту, переважно фізико-математичну, і стали спеціалістами з обчислювальної техніки, конструкторами, інженерами.

Крім математики Куфлюк зумів зробити значні відкриття в галузі музичної педагогіки. Видинівська школа була знаменита й музикантами. Своїм учням Куфлюк не тільки прищепив любов до музики, але й дав вагомий поштовх для успішного професійного зростання: розвинув у них абсолютний слух, доволі рідкісну в середовищі музикантів здатність до упізнання та відтворення абсолютної висоти звуків, яка дає значні переваги в музично-виконавській та композиторській діяльності.

Свою систему В.О.Куфлюк сформував у процесі педагогічної та музично-просвітницької діяльності. Він звернув увагу на доволі часте явище, коли вокальні ансамблі, не опираючись на звучання ніяких інструментів, виконували певні пісні завжди в одній і тій же тональності. Тобто певна пісня, а частіше перша фраза її мелодії, асоціювалась не тільки з якоюсь ладовою і ступеневою побудовою, а й з конкретною абсолютною звуковисотною характеристикою. Іншими словами, виконавці, хоч і не вказували назв нот, демонстрували наявність здатності до відтворення абсолютної висоти звуків (активного абсолютного слуху).

Опираючись на таке спостереження, В.О.Куфлюк здійснив спроби виробляти здатність до упізнання та відтворення абсолютної висоти звуків, взявши за основу природний органічний спосіб музикування – спів. У процесі співу й запам'ятовування мелодій, в основному фольклорних зразків, а іноді і спеціально написаних пісень, що починаються від того чи іншого звуку, учень засвоював не тільки їх ладові та інтервальні співвідношення, але завдяки постійній увазі до абсолютної висоти їх звучання формував у довготривалій пам'яті сенсорний еталон висоти першого звуку мелодії. Протягом років метод було удосконалено: як своєрідні підказки, були підібрані пісні,

перші склади тексту яких відповідали назві звуку, з якого починалася пісня (наприклад, “До” – “Дорогою йду...” або “Соль” – “Соловейко навесні...”). Результати занять були успішними: шляхом вправлень вдавалось виробляти як пасивний (ідентифікація звуків), так і активний (репродукування звуків) абсолютний слух. У процесі подальшого навчання до звуко-висотно активізованого слуху Куфлюк під’єднував інтенсивну музично-теоретичну підготовку, побудовану таким чином, щоб завдання з аналізу музичної тканини не могли бути підмінені звуковисотною ідентифікацією. За більш ніж тридцятирічний період роботи Куфлюком було виховано десятки учнів із розвинутим пасивним та активним абсолютним слухом, прекрасною музичною пам’яттю та музично-теоретичною базою.

У галузі музичного мистецтва працювали і працюють донині більше п’ятдесяти колишніх видинівських учнів. Усі вони – “Куфлюкові діти”, ті, що займалися в Куфлюка у віці 4–10 років протягом 1, 2, 3 років по 3–4 рази на тиждень. Їх впізнавали при вступі до музичних шкіл та консерваторій завдяки чудовій музичній пам’яті та досконалому абсолютному слухові. Серед них – вчителі музичних шкіл і музичних училищ, викладачі університетів та консерваторій, диригенти та музиканти-виконавці, які виступають в Україні та за кордоном, композитор, лауреат найвищої в Україні Шевченківської премії професор Національної музичної академії. Як свідчать висновки тестового опитування музикантів, які навчалися у В.О.Куфлюка, вироблений, як правило, у дитячому віці абсолютний слух зберігся в них протягом десятків років: всі відзначають в себе наявність у даний час пасивного й активного видів абсолютного слуху, вказують на незначний і випадковий характер помилок при ідентифікації; всі вважають, що заняття з Куфлюком вплинули на їх становлення як музикантів, а наявність абсолютного слуху сприяла їхньому професійному і творчому становленню.

Аналіз даних анкетування свідчить про успішний і стійкий результат навчання за методом, створеним В.О.Куфлюком, а також підтверджує висновок самого Куфлюка про те, що найшвидше і найкраще розвивався абсолютний слух не у школярів чи студентів, які вже мали певну музичну освіту, а в дітей 4–6 років, що не мали ще майже ніякого музичного досвіду.

Такий результат цілком збігається з висновком Е.-М.Гайде про один із типів формування абсолютного слуху – абсолютний слух раннього дитинства [3, с.378], а також перекликається з відомим у психології поняттям вікової сензитивності (особливо сприятливий для розвитку певних здібностей вік), яку для музичних здібностей визначають віком 4–6 років.

Зважаючи на те, що всі з протестованих нами учнів відзначають наявність у себе абсолютного слуху і відводять абсолютному слухові важливу роль у своєму професійному становленні, а також на те, що більшість із них

стала різного рівня музикантами-професіоналами, видається доцільним зробити висновок про **можливість** вироблення з допомогою відповідних методів стійкого абсолютного слуху. Крім того, напрошується висновок, **що наявність абсолютного слуху сприяє** формуванню музиканта-фахівця, тобто підтверджується точка зору дослідників, які зараховували абсолютний слух до важливих для музичної практики здібностей, а отже, з'являється можливість для дослідження ще одного дискусійного аспекту проблематики абсолютного слуху.

- 1 Гребельник С.Г. Формирование у дошкольников абсолютного музыкального слуха // Вопросы психологии. – 1984. – №2. – С.90–98.
- 2 Майданська С. Вчитель // Україна. – 1986 – №40. – С.10.
- 3 Сорохтей Х. Покутська рапсодія // Прикарпатська правда. – 1961. – 13 грудня. – С.4.
- 4 Andres K. Stand in der Erforschung des Absoluten Gehors – Die Funktion eines Langzeitgedachtnisses für Tonhöhenin der Musikwahrnehmung. Phil. Diss. – Druckerei der Universität Bern, 1985. – 229 s.
- 5 Falkowska M. Kalendarz zycia, działalności i twórczości Janusza Korczaka / Janusz Korczak. Źródła i studia – T.3 – Warszawa: Nasza księgarnia, 1989. – 305 s.
- 6 Heyde E.-M. Was ist absolutes Hören?: Eine musikpsychologische Untersuchung. – München: Profil, 1987. – 536 s
- 7 Taneda Naouki. Ruht Erziehung zum absoluten Gehör // Hören und Spielen, Handbuch für Lehrer und Eltern. – Mainz: Schott, 1993. – 101 s.

The article deals with the problem of absolute pitch genesis. Special attention is paid to the Ukrainian pedagogue V.Kuftyuk's methods of absolute pitch training. These methods turned out to be effective for the development of the creative abilities of professional musicians.

Key words: pitch, absolute pitch, pedagogical methods.

УДК 378.147

ББК 74.266.7

Андрій Душний

МЕТОДИЧНІ ЗАСАДИ ОНОВЛЕННЯ ЗМІСТУ МУЗИЧНО-ВИКОНАВСЬКОЇ ПІДГОТОВКИ СТУДЕНТІВ

У статті розкриваються шляхи активізації творчої діяльності студентів у процесі інструментально-виконавської підготовки. Особливе значення надається залученню студентів до елементарної композиторської творчості. Виокремлюються три стадії педагогічного керівництва навчальною творчістю студентів, кожна з яких включає специфічні прийоми взаємодії викладача зі студентами.

Ключові слова: творчість, композиторська творчість, музично-виконавська підготовка.

Проблема оновлення змісту мистецької освіти в Україні зумовлена постановкою завдань підготовки фахівців високого рівня кваліфікації, спро-